

УДК75.056Пол:[655.4:655.533]](477)"195"(045)
DOI 10.32461/2226-3209.1.2021.229558.

Цитування:

Полтавець-Гуйда О. В. Книговидання України другої половини ХХ століття і художня ілюстрація у творчості В. Полтавця. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. №1. С. 76-83.

Poltavets-Guida O. (2021). Book publishing in Ukraine in the second half of the 20th century and artistic illustration in the works of V. Poltavets. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 1, 76-83 [in Ukrainian].

Полтавець-Гуйда Оксана Вікторівна,
доцент кафедри живопису
Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва і дизайну
імені Михайла Бойчука
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2828-0801>
pani.oksana.art@gmail.com

КНИГОВИДАННЯ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ І ХУДОЖНЯ ІЛЮСТРАЦІЯ У ТВОРЧОСТІ В. ПОЛТАВЦЯ

Мета дослідження – розглянути графічні твори В. Полтавця в контексті становлення книгодрукування в Україні в другій половині ХХ ст., провести стислий порівняльний аналіз розвитку цієї галузі різних епох, виявити їх взаємозв'язок. **Методологія** статті ґрунтується на хронологічному методі історичного дослідження, біографічному методі, методі спостереження практичної діяльності художника в різних часових відрізках, методі аналізування творів мистецтва. **Наукова новизна** роботи полягає в хронологічній систематизації і порівняльному аналізі книговидання і творів графічного мистецтва в галузі книжкової ілюстрації різних історичних періодів, дослідженні спадкоємності традицій і новаторства в мистецтві, їх взаємозв'язку, послідовному розгляді творчої спадщини відомого художника. **Висновки.** Здійснений аналіз засвідчує високий рівень розвитку видавничої справи в Україні, наявності в ній класичної художньої школи, талановитих майстрів-ілюстраторів, відомих видань, вказує на недостатнє наукове висвітлення цієї теми.

Ключові слова: ілюстрація; видавнича справа; редагування; книгодрукування; макет; графічні техніки; художній стиль.

Poltavets-Guida Oksana, associate Professor of the Department of Painting, Michail Boychuk State Academy of Decorative-Applied Arts and Design

Book publishing in Ukraine in the second half of the 20th century and artistic illustration in the works of V. Poltavets

The purpose of the article is to consider the graphic works of V. Poltavets-illustrator in the context of the development of book printing in Ukraine in the second half of the twentieth century, conduct a comparative analysis of the development of this industry in different eras, and identify their relationship. **The methodology** of the article is based on the chronological method of historical research, the biographical method, the method of observing the artist's practical activities in different time periods, the method of analyzing works of art. **The scientific novelty** consists in the chronological systematization and comparative analysis of typography and graphic art in different historical periods, the study of the continuity of traditions and innovation in art, their interrelation, and a sequential examination of the creative heritage of the famous artist. **Conclusion.** The analysis shows a high level of development of publishing in Ukraine, the presence of art school and talented illustrators, indicates insufficient scientific coverage of this topic.

Key words: illustration; publishing; editing; typography; layout; graphic technique; art style.

Актуальність теми дослідження. Україна є високорозвинутою державою з багатою давньою культурою і традиціями. Книговидання і художники-ілюстратори внесли великий вклад у її розвиток, впродовж всієї історії країни спостерігається спадкоємність поколінь майстрів. Ця тема потребує глибокого вивчення і всебічного дослідження задля наукового осмислення

культурного процесу в державі, передачі цих знань наступним поколінням, подальшого розвитку книгодрукування, утвердження мистецької спадщини України в світі.

Аналіз досліджень і публікацій. Підняті питання викликають великий інтерес в творчих і наукових колах, розвиток книговидання в Україні досліджували А. В'юник, Д. Степовик, С. Петров і ін.

Творчість українських художників – ілюстраторів аналізували Л. Владич, А. Шпаков, Л. Попова, В. Цельтнер, Г. Малаков, А. Криволапов, О. Лагутенко, В. Белічко. Але загалом тема потребує подальшої розробки, сучасного підходу до вивчення і систематизації творчості українських художників, їх популяризації.

Мета статті. Розглянути вагому мистецьку спадщину В. Полтавця в галузі художньої ілюстрації і дослідити розвиток видавничої справи в Україні в другій половині ХХ ст. як продовження багатовікових традицій нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Одразу після закінчення Другої світової війни Україна, тоді УРСР, починає активно відбудовувати свою економіку і культуру. Незважаючи на колосальні людські і економічні втрати, республіка вносить великий вклад у перемогу над нацизмом, стає однією із засновниць ООН. Активно відновлюють роботу виконавчі органи, заснуються підприємства, відбудовуються житлові райони, втілюються в життя нові архітектурні проекти центральних вулиць зруйнованих міст і селищ, з'являються соціально-значимі споруди і установи. Відкриваються музеї і театри, починають працювати творчі спілки і видавництва. Велика увага приділяється державою видавничій справі [2, 78]. Безумовно, вона, як і все мистецтво, використовується радянською владою з пропагандистською метою, але видається і велика кількість тиражів класичної української і світової літератури, а також молодих талановитих авторів, відкриваються нові імена. Книги виходять у світ великими накладом, брошури і дитячі книжки, окремі твори художньої літератури – накладом 50-150 тис. екземплярів, об'ємні подарункові видання – 15-20 тис. Книги є ілюстрованими, доступними за ціною, вони активно розкупаються населенням, самі успішні видання стають дефіцитними. Книга є бажаним дарунком, широко популярним стає збирання домашніх бібліотек, регулярно поповнюються державні бібліотечні фонди. Основні видавництва відновлюють свою роботу одразу у повоєнні роки, а у 60-ті роки, під час так званої «хрущовської відлиги» вони набувають нових назв, які зберігаються і донині. Так, у 1956 році на базі редакції літератури для дітей видавництва «Молодь» відновив свою діяльність «Дитвидав», який із 1964-го став називатися «Веселка». Сама «Молодь» відновилася одразу у 1945 році на базі видавництва «Молодий більшовик».

«Держлітвидав України» того ж 1964-го змінило назву на «Дніпро», ввійшло до п'ятірки найбільших видавництв світу, випускаючи щороку 250-255 назв накладом у 14 млн. примірників, експортувало книжки у 110 країн світу, що, своєю чергою, сприяло становленню і розвитку школи українського перекладу, популяризувало українську культуру в світі. Із 1945 року відновили свою роботу видавництва «Мистецтво», «Радянський письменник» (нині – «Український письменник»). Наведені тільки деякі приклади свідчать про становлення видавничої справи в Україні у повоєнні роки, а також зміну назв постреволуційної епохи і абревіатур на виразні назви, притаманні українській нації. Ці зміни відбувалися і у внутрішній роботі видавництв, з'являлися нові талановиті автори, які мали змогу надрукуватися, швидко набути популярності. Художня література видавалася ілюстрованою, формувалася нова потужна школа української книжкової графіки.

Ставлення держави до книги, розвиток книговидання – один із показових чинників рівня культури нації. Українське книговидання має глибокі корені і багаті традиції. Свої початки воно бере від рукописних книг часів Київської Русі, що збереглися до наших днів. Найвідоміші із них – так зване Реймське Євангеліє 1037 року (яке дочка Ярослава Мудрого Анна забрала із собою у Францію, ставши королевою цієї країни), Остромирове Євангеліє (1056-1957), Ізборник Святослава (1073), розкішне Пересопницьке Євангеліє (1556-1561). Книги писалися на пергаменті і оформлювалися по декілька років, відзначалися вони високою художньою майстерністю і смаком, культурою шрифтів (установ і півустанов, скоропис майже не використовувався), багатим оздобленням, виготовленням дорогоцінних окладів [12, 30-45]. У XVI-XVIII ст. друкарська справа, започаткована у Львові Іваном Федоровим («Діяння і Посилання Святих Апостолів», «Буквар» (1574) та ін.) мала своє продовження в Острозі, Дермані, Уневі, Почаєві, Чернігові, Новгород-Сіверському, і особливо широко у Києві, в друкарнях Києво-Печерської Лаври [12, 66-88]. На той час уже був відомий двоколірний друк, вдосконалювалася техніка гравірування ілюстрацій. У Лаврських майстернях видавалися книжки здебільшого старослов'янською мовою, але значні були вставки й українською. Книжкові ілюстрації вирізнялися різноманітністю – портрети і батальні сцени, авторські орнаменти із

використанням рослинних і тваринних мотивів, майстерні заставки і кінцівки, композиційно вигадливі ініціали, тощо. Поступово розширювалася тематика книг – серед церковної та богословської почала з'являтися світська література, перші віршовані твори [11, 49-66].

У XIX столітті із винайденням фотографії спосіб ілюстрування книги змінився, з'явився трьохколірний друк і автотипія [7, 36-42]. Завдяки технічному вдосконаленню книжковій ілюстрації набувають форми завершеної реалістичної композиції невеликого розміру, а завдяки видатним художникам XIX – початку XX ст. ілюстрація починає розвиватися як самостійний вид мистецтва. Художники книги цього періоду видавали в Російській імперії, випускники мистецької академії, відзначаються яскравими пошуками власного стилю і особливістю художнього бачення, сміливістю творчої стилізації, демонстрацією власної індивідуальності (І. Білібін, О. Бенуа, Л. Бакст, М. Добужинський, М. Врубель, В. Серов, К. Сомов і ін.). Більшість із них були живописцями, що дозволило їм підійти до створення ілюстрацій по-новому, розширити їх можливості [10, 142-177]. Художники-ілюстратори українського походження, які теж в переважній більшості навчалися в Петербурзькій академії мистецтв, мали зовсім інші устремління. Відчуваючи приниження у зв'язку із бездержавністю України, не власне оригінальне художнє виявлення їх хвилювало, а передусім утвердження в мистецтві національної ідентичності, українських тем і мотивів. Вони ставили перед собою за мету ілюструвати історію і побут власного народу. Серед таких видатних художників треба назвати Т. Шевченка, І. Рєпіна, І. Їжакевича, Ф. Красицького, О. Сластьона, П. Мартиновича, К. Трутовського, А. Ждаху, С. Васильківського, М. Пимоненка, П. Левченка, М. Ткаченка, В. Кричевського і ін. У першій половині XX ст. яскраво вирізняються графічні твори Г. Нарбута [6], В. Кричевського, В. Максимовича, О. Кульчицької, М. Самокиша, І. Падалки, В. Седяра, С. Налепинської-Бойчук, В. Касіяна, М. Дерегуса, які ставили перед собою подібні цілі [4, 60-66; 12, 258-305].

Після Другої світової війни, завдячуючи існуванню власної Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури в Києві (з 1922 по 1992 р. – Київський державний художній інститут), Харківському державному художньому інституту, Львівському поліграфічному інституту (нині –

мистецькі академії) і іншим мистецьким навчальним закладам, була вихована нова плеяда художників-ілюстраторів. У підготовці таких художників, окрім існування гарної художньої школи, велику роль відігравали видатні викладачі, які були прикладом для наслідування. Як правило, у великого майстра обов'язково будуть талановиті учні, здатні продовжити його справу в мистецтві. Зокрема, видатний український художник Михайло Гордійович Дерегус, керівник майстерні батального живопису в Харківському художньому інституті, поєднував роботу художника-живописця та станкову й книжкову графіку [3]. Серед ілюстрованих ним книг – «Енеїда» Котляревського (1937), «Майська ніч, або Потопельниця», «Тарас Бульба» М. Гоголя (1947-1950), «Переяславська рада» Н. Рибак (1950), поетична збірка віршів М. Некрасова (1951), «Прогулянка із задоволенням і не без моралі» Т. Шевченка (1956), «Війна і мир» Л. Толстого, – над останніми він працював майже три десятиліття (1953-1982), вони є взірцем достеменно класичних ілюстрацій в Україні.

Віктор Полтавець був одним із кращих студентів майстерні М. Дерегуса (1944-1950 рр.). За прикладом свого вчителя В. Полтавець поєднував роботу живописця та ілюстратора. Завдячуючи ґрунтовній художній освіті, отриманій в інституті, В. Полтавець почувався вільно в різних жанрах мистецтва: від ілюстрації і плакату – до станкової картини і діорами. Крім М. Дерегуса, художник завжди відзначав Олексія Кокеля, викладача рисунку. Знання і вміння, отримані від цього майстра, важко переоцінити. О. Кокель був видатним художником і рисувальником, учнем І. Рєпіна і Д. Кардовського в Імператорській Академії мистецтв, його рисунки належать до «золотого фонду» українського мистецтва і слугують взірцем майстерності сучасним поколінням студентів. Він вчив конструктивному, художньому, пластичному рисунку, загадував багато рисувати за уявою, а в роботі з природи – майстерно узагальнювати і відбирати найсуттєвіше. Саме ці принципи залишились засадничими в графічній творчості В. Полтавця.

Після успішного закінчення інституту у 1951 р. молодий художник переїжджає до Києва, який швидко набував статусу столиці. Митцям тут було багато замовлень, особливо графічних, які можна було виконувати, на відміну від написання картин, у значно коротші терміни. Це приваблювало молодих спеціалістів, які тільки починали творче життя,

досить складне в побутовому плані, зважаючи на труднощі і нестатки повоєнного періоду. В. Полтавець виконує декілька політичних плакатів, які були схвально сприйняті і відзначені нагородами. Молодого художника запрошують на посаду редактора відділу політичного плакату видавництва «Молодь», на якій він пробув лише півроку (грудень 1952 – травень 1953), не відчувши зацікавленості в такій роботі, але набувши там певного редакторського досвіду. Одночасно В. Полтавець продовжує пробувати себе як художника книги. Починав він цей шлях із створення ілюстрацій до трилогії молодого тоді письменника О. Гончара «Прапорonoсці» (1950) у техніці туш, перо. Майстерно скомпоновані, технічно виконані композиції художника, який сам пройшов фронт, були правдивими і доскональними, книга була схвально прийнята громадськістю, декілька оригіналів ілюстрацій були відібрані до відділу графіки Національного художнього музею України (далі – НХМУ). Також у 1950 році В. Полтавець проілюстрував роман Н. Рибача «Переяславська рада», у 1953 р. побачила світ книга І. Ле «Наливайко», присвячена легендарному ватажку українських козаків.

В. Полтавець. Ілюстрація до роману І. Ле «Наливайко», 1953 р.

Робота була виконана на високому художньому рівні, оригінали ілюстрацій були відібрані до НХМУ [13, 211]. У 1954 році В. Полтавець закінчив роботу над наступним твором цього письменника – «Побратими», до якого створив виразні чорно-білі композиції в техніці акварелі, заставку і кінцівку у техніці туш, перо, кольорові обкладинку і фронтиспіс. Глибоко вивчивши історичний матеріал,

художник підкреслив ментальну відмінність української старшини і російських бояр, різницю образних генотипів, вбрання, обладунків, тощо. Художник проілюстрував «Портрет матері» Ю. Дольд-Михайлика («Радянський письменник», 1953), «Залізний потік» О. Серафимовича («Дніпро», 1954), «Вибране» А. Міцкевича («Молодь», 1955), «Серце Бонівура» Д. Нагішкіна («Молодь», 1957), «Син Таращанського полку» П. Панча («Гослитиздат», 1958), «Кочубей» А. Первенцева («Молодь», 1959). Книги оформлені чорно-білими ілюстраціями – вклейками в техніці туші, акварелі і темпері, які є довершеними просторовими композиціями, а також художник виконав заставки і кінцівки в техніці туш, перо. Окрім значних за об'ємами романів і повістей, у 50-х роках популярними були випуск брошур оповідань відомих авторів із кольоровою вставкою-композицією на обкладинці, що ілюструвала сутність самого твору. В. Полтавець оформив декілька таких брошур, наприклад «Після балу» Л. Толстого (1953) і «Районні будні» В. Овечкіна (1954), обидва – Державного видавництва художньої літератури.

Цікаво сьогодні зіставляти ці ілюстрації. На першій зображено виразну сцену покарання шпіцрутенами, на яку з подивом, осудом, обуренням і жалем дивиться молодий дворянин в характерному одязі XIX ст. – крилатці, циліндрі, з-під картатого кашне виглядає високий комір білої сорочки. Сніг, похмура окраїна петербурзька будівля – і на її тлі огидна сцена людської жорстокості і трагічного приниження людської гідності. Кожна деталь композиції є промовистою і виразною. «Районні будні» – оповідання часів колгоспного господарювання на селі. Тут художник змальовує зовсім іншу сцену – сільські механізатори і партійний керівник в полі. Група людей у куфайках, шапках-вушанках, парторг у шкіряному плащі і кашкеті, зоране поле, трактор – характерні деталі вдало і правдиво передані художником, попри непоказний бідний одяг, обличчя і постави героїв оповідання – приязні і благородні. В. Полтавець любив людей, любувався їх красою, підкреслював природну шляхетність, що зберігається за різних життєвих обставин.

Наведені ілюстрації цілком відповідали загальному стилю 50-х років. Але, як кожному великому художнику, В. Полтавцю хотілося сказати щось нове, розкрити свою індивідуальність. Цьому сприяла загальна

обстановка в країні. Наближалися новий період в мистецтві, на зміну скрупульозному матеріально-реалістичному зображенню 50-х надходили 60-ті, творчий стиль яких вирізнявся декоративністю, тяжінням до спрощеної форми, знаковістю. Ще до настання цієї епохи у 1958 році молодий художник здійснив стилістичний творчий прорив, він ілюструє подарункове видання повісті Д. Фурманова «Чапаєв», знаходить свій власний новаторський почерк.

На той час тема громадянської війни була популярною у письменників і художників, її висвітлення підтримувалось державою, а ватажки-переможці набували героїчного ореолу. Тож книгу у видавництві «Молодь» вирішили випустити великим форматом, у суперобкладинці, багато ілюстрованою відповідно до канонів подарункового видання. В. Полтавець захопився роботою над книгою, адже матеріал повісті Д. Фурманова був близьким і зрозумілим В. Полтавцю, нащадку козацького роду, учаснику бойових дій Другої світової війни. Також повість насичена батальними і побутовими військовими сценами з кіньми, улюбленцями художника, у зображенні яких він був майстром.

В. Полтавець. Ілюстрація до повісті Д. Фурманова «Чапаєв», 1958 р.

Майже рік він працював над книгою, яка вийшла успішною і оригінальною. У видання – продуманий макет, штапельна палітурка з тисненим друком зображення вершника на ній, кольорова суперобкладинка із умовним декоративним і, водночас, романтичним рішенням композиції бійців на чолі з їх ватажком. Сонце вже сіло, але небо і річка ще світяться, група бійців на пагорбі виділяється темними силуетами на цьому тлі. На

фронтисписі – портрет В. Чапаєва, написаний олійними фарбами. У книзі 6 сторінкових ілюстрацій-вклейок, виконаних, як і суперобкладинка, тушшю із додаванням локальних кольорових плям, що надавало ілюстраціям сучасності, декоративності і було новаторством у графіці. Також привертає увагу форзац, виконаний у вільній манері майстерного рисунку-начерку по кольоровій підкладці, що зображує військову позицію бійців між боями. Інші ілюстрації були виконані тушшю – 17 півсторінкових, 19 посторінкових, 14 кінцівок. Книга одразу набула популярності, художник виступив гідним співавтором письменника, майстерно зображуючи сцени і створюючи переконливі образи обох сторін протистояння. «Чапаєва» неодноразово перевидавали впродовж двох десятиліть, оригінали ілюстрацій потрапили до відділу графіки НХМУ.

Після таких успішних робіт В.Полтавець утвердився як майстер-ілюстратор і був у 1958 році запрошений на посаду головного художника видавництва «Дитвидав», яке у 1964-му було перейменоване у «Веселку». На цій посаді він пропрацював 17 років, набув визнання як успішний редактор, що мудро підходив до кожного ілюстратора, поважаючи індивідуальність художника, пропонуючи роботу кожному по душі і творчим устремлінням [13, 207]. У 60-ті роки в Україні були відкриті нові імена і сформована гарна школа художників дитячої книги, різноманітна в стилістиці і техніках, видання якої відзначені багатьма нагородами, в тому числі «Золотим яблуком» в 1968 році в Празі, престижною міжнародною відзнакою в галузі графіки, якою видавництво гордиться і дотепер.

Отримавши освіту живописця, сам В. Полтавець надавав перевагу вільній ілюстрації в техніці туш, перо, акварелі, олії, згодом улюбленою технікою стала гуаш – фарба, що дає рівне щільне покриття з підвищеним декоративним ефектом, насичена в кольорі, вишукана, сучасна. Починаючи із 60-х років, усі ілюстрації В. Полтавця були кольоровими і мальовничими.

У 1960 році В.Полтавець завершив роботу над подарунковим виданням повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря» («Дитвидав»), проілюструвавши нелегку долю кріпака, який не став миритися з принизливим існуванням поневоленого і разом з іншими кріпаками-побратимами втік із рідного села.

В. Полтавець. Ілюстрація до повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря», 1960 р.

Повернувся тільки після відміни кріпосного права, зберігши бунтівний дух і продовжуючи боротися проти несправедливості і людської нечесності. Ілюстрації є напрочуд переконливими, полонять своєю правдивістю, глибоким відчуттям життя села і простого народу, майстерно зображені протиставлені йому персонажі – осавула, новоявлені скоробагатки, шинкар. Такі ілюстрації міг створити тільки художник, що жив серед народу, чудово знав і відчував його історію і побут, зібрав багатий фактичний матеріал українських типажів, народного вбрання, пейзажів, інтер'єрів хат тощо. Для цього В. Полтавець влітку вирушав кожного разу в нове мальовниче село, здебільшого на Полтавщині або Черкащині, писав десятки етюдів, робив велику кількість рисунків і начерків.

В. Полтавець. Ілюстрації до повісті І. Нечуя-Левицького «Микола Джеря», 1960 р.

У книзі – 12 кольорових ілюстрацій і портрет письменника в техніці гуаш, штапельна обкладинка із делікатним друком

на ній чорною фарбою, виконана під кольорову декоративну суперобкладинку у знайденому художником власному стилі. Перед читачем проходить життя головного героя від юності до старості, виконані також посторінкові ілюстрації тушшю, заставки і кінцівки. Сьогодні оригінали ілюстрацій перебувають у Корсунь-Шевченківському художньому музеї. Художник згодом ілюстрував подарункове видання «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуя-Левицького («Молодь», 1963), стилістично подібне до «Миколи Джері», але більш умовне і композиційно оригінальне, яке стало дуже популярним. Обидві книги неодноразово перевидавалися, а В. Полтавця було визнано кращим ілюстратором цього письменника в Україні.

У 1961 році «Дитвидав» пропонує художнику оформити подарункове видання «Малого Кобзаря» Т. Шевченка. Майстер працював у звичній для себе техніці гуаш, кольори насичені, але благородні, вражає композиційна і виконавська майстерність художника. Суперобкладинка одразу свідчить про стиль 60-х років – декоративна заливка темно-вишневим кольором із чорними силуетами повстанців-гайдамаків на її тлі – улюблене козацьке співставлення кольорів, білі авторський шрифт і розділова тонка смуга, портрет Т. Шевченка в лівій верхній частині завершують композицію і збагачують враження. У книзі 12 ілюстрацій-вклейок і авантитульний ростовий портрет Т. Шевченка. Оригінально виконано живописний форзац, який зображує пейзаж у бурхливу ніч, описану поетом: «Реве та стогне Дніпр широкий...» Ілюстрації створені у пізнаваній реалістичній манері художника, яка наближає до читача слово великого Тараса, робить його ще більш зрозумілим і ніби пережитим.

В. Полтавець. Ілюстрації до «Малого Кобзаря» Т. Шевченка, 1961 р.

Художник відчутно любить своїми персонажами, зображуючи козацьку звитягу і шал («Гамалія по Скутарі – по пеклу гуляє»), показує силу народного пориву народного повстання («Гине шляхта! Погуляєм та хмару нагрієм!»), малює щемливу сцену зустрічі скаліченого бранця і коханої дівчини («За тином слухала Ярина і не дослухала, узнала»), співчуває трагічному поверненню молодого козака до коханої, яка пішла з життя, не дочекавшись свого милого («Ось і дуб той кучерявий... Вона! Боже милий!»). Видання було розраховане на дитячу і підліткову аудиторію і повністю відповідало своєму призначенню, оригінали нині зберігаються в Художньому музеї м. Торонто, Канада. «Роботи Полтавця приваблюють не тільки високою художністю і близькістю до змісту, стилю літературного першоджерела. Вони можуть бути прикладом високої вимогливості художника до своєї праці. Не лише Шевченків «Малий Кобзар», але і невеличку народну казку «Розумниця» Полтавець оформлює так само глибоко, художньо досконало» [2, 67-68].

В. Полтавець уже звертався до творчості Т. Шевченка, створивши ліричні ілюстрації до невеликої добірки віршів для дітей «Тече вода з-під явора» («Дитвидав», 1956 р.). Ілюстрації написані олійними фарбами, це ціла серія вишуканих у кольорі пейзажів і побутових сцен, створених із глибокою любов'ю до рідної землі, людей і природи. У 1964 році там також була видана поетична збірка віршів Т. Шевченка в перекладі російською «Заря моя вечерняя», яка стала подією в мистецькому житті, видання було відзначено дипломом «Книга року». В. Полтавець створив для неї цикл ілюстрацій пейзажного характеру в техніці гуаш, але це вже були ілюстрації зрілого самобутнього майстра з широкою декоративною манерою, мальовничі, разом з тим тонкі, щемливі, кожна сторінка дивує свіжістю кольорів і глибиною почуттів. «Найпоследовнішим у своїх уподобаннях залишається В. Полтавець, ілюстрації якого побудовані за живописним принципом. Художник приділяє особливу увагу декоративності звучання ілюстрацій, гострій виразності композиції, красі пейзажних мотивів» [13, 202]. Успіху сприяла можливість працювати голландськими фарбами, які стали доступними художникам в 60-ті роки – тонкотертими, із багатою палітрою незвичних яскравих і чистих кольорів, якою майстер скористався сповна. Краса книги зробила її популярною і серед митців, це була справжня удача художника. Він ще не раз успішно

ілюстрував книжки для дітей у видавництві «Веселка». Серед них – «Від льоду до льоду» О. Олесея (1967), «Чук і Гек» О. Гайдара (1966), українські народні казки «Розумниця» (1962), «Названий батько» (1964).

Загалом доробок В. Полтавця в графічному мистецтві є вагомим, він має власний глибоко національний художній стиль, ілюстрації створені художником із впевненістю і легкістю виконання, що і означає справжню майстерність, яка у нього була заснована на любові до України і захопленні її мовою і художнім словом. Він завжди брав у роботу найбільш складні завдання для ілюстрування – відомі історичні і класичні твори, поезію видатних поетів; інколи ілюстрував казки для дітей, але їх сюжети були також тісно пов'язані із побутом українського народу.

У другій половині ХХ ст. в Україні працювала ціла когорта сильних художників-графіків, були видані чудові книги, які сьогодні стали класикою. Незважаючи на ідеологічні обмеження, життя в мистецтві вирувало, було створене гарне творче середовище. Серед відомих художників книги тих років варто відзначити А. Базилевича («Пригоди бравого вояки Швейка» Я. Гашека (1958), «Пан Халявський» Г. Квітки-Основ'яненка (1961), «Енеїда» І. Котляревського (1968) [1], Г. Якутовича («Козак Голота» (1966), «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського (1967), «Сонети» М. Рильського (1967) [9, 345-370], О. Данченка («Гомоніла Україна» П. Панча (1957), «Думи» (1959) [9, 71-90], Г. Малакова («Аргонавти Всесвіту» В. Владка (1956), «Декамерон» Дж. Бокаччо (1966) [5], Н. Лопухову («Сорока-білобока» (1960), «Хіба ревуть воли як ясла повні?» П. Мирного (1974)) [2, 144-145] і багатьох інших. Серед талановитих графіків України другої половини ХХ ст. своє гідне місце займає художник В. Полтавець.

Висновки. У галузі графічного мистецтва В. Полтавець вніс вагомий вклад як художник-ілюстратор і як високопрофесійний редактор, головний художник провідного видавництва дитячої літератури «Веселка» (1958-1975). Він був причетний до формування потужної школи художників дитячої книги в Україні, яка проявила себе в 60-70 роки ХХ ст. і сприяла подальшому розвитку видавничої справи в нашій державі.

Література

1. Базилевич А. Альбом. Автор-упорядник М. Криволапов. Київ: Мистецтво, 1976. 20с.+ 99 репр.
2. Владич Л. Мовою графіки. Київ: Мистецтво, 1967. 246 с.
3. Дерегус М. Каталог виставки творів. Вст. ст. М. Костюченка. Київ: Міністерство культури УРСР, Спілка художників України, 1984. 132 с.
4. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ: Грані-Т. 2006. 238 с.
5. Малаков Г. Альбом. Автор-упорядник Д. Малаков. Київ: Мистецтво, 1984. 134 с.
6. Нарбут Г. Альбом. Автор-упорядник П. О. Білецький. Київ: Мистецтво, 1983. 119 с.
7. Петров С. Книжкова справа в Києві. 1861-1917. Київ: ЕксОб, 2002. 375 с.
8. Полтавець-Гуйда О. В. Історико-героїчна тематика Київської Русі і Гетьманщини у творчості В. Полтавця в контексті розвитку українського мистецтва. Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. 2020. Вип. 38. С. 46-51.
9. Попова Л.И., Зельтнер В.П. Очерки о художниках Советской Украины. Москва: Советский художник, 1980. 390 с.
10. Сидоров А.А. Русская графика начала ХХ века. Москва: Искусство, 1969. 249 с.
11. Степовик Д.В. Українська графіка XVI-XVIII століть. Еволюція образної системи. Київ: Наукова думка, 1982. 330 с.
12. Українська графіка XI – початку ХХ ст.. Автор-упорядник А. В'юник. Київ: Мистецтво, 1994. 327 с.
13. Шпаков А. Художник і книга. Київ: Мистецтво, 1973. 254 с.

1. Bazilevich A. (1976). Album. Compiled by Mikhailo Krivolapov. K.: Mystetstvo. [in Ukrainian].
2. Vladich L. (1967). In Graphic. K.: Mystetstvo [in Ukrainian].
3. Derigus M. (1984). Catalog of the exhibition of works. K.: Ministry of Culture of the Ukrainian SSR. Union of Artists of Ukraine [in Ukrainian].
4. Lagutenko O. (2006). Ukrainian graphics of the first third of XX century. K.: Grani-T [in Ukrainian].
5. Malakov G. (1984). Album. Compiled by D.V. Malakov. K.: Mystetstvo [in Ukrainian].
6. Narbut G. (1983). Album. Compiled by P. Biletsky. K.: Mystetstvo [in Ukrainian.]
7. Petrov S. (2002). Book business in Kyiv 1861-1917. K.: EksOb [in Ukrainian].
8. Poltavets-Guida O. (2020). Historical and heroic themes of Kyivan Rus and the Hetmanate in the works of V. Poltavets in the context of development of Ukrainian fine arts. Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats', 38, 46-51 [in Ukrainian].
9. Popova L.I., Zeltner V.P. (1980). Essays on the artists of Soviet Ukraine. M.: Soviet artist [in Ukrainian].
10. Sidorov A. A. (1969). Russian graphics of the early XX century. M.: Iskusstvo [in Ukrainian].
11. Stepovik D.V. (1982). Ukrainian graphics of the XVI - XVIII centuries. Evolution of the figurative system. K.: Naukova Dumka [in Ukrainian].
12. Ukrainian graphics of the first third of the XX century. (1994). K.: Mystetstvo [in Ukrainian].
13. Shpakov A. (1973). Artist and Book. K.: Mystetstvo [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 21.07.2020
Отримано після доопрацювання 19.08.2020
Прийнято до друку 27.08.2020*